QUYIMOZOR SUV OMBORIDAGI ZOOBENTOS ORGANIZMLARNING TUR TARKIBI VA EKOLOGIK AHAMIYATI

Sattorov Azizbek
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22894060

Annotatsiya
Ushbu tezisda Buxoro viloyatidagi Quyimozor suv omborida uchraydigan zoobentos organizmlarning tur tarkibi, tarqalishi va ekologik ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotlar davomida suv omborining turli biotoplaridan yig‘ilgan bentos organizmlarining sistematik tarkibi va ekologik xususiyatlari tahlil qilindi. Aniqlangan organizmlar orasida mollyuskalar, halqali chuvalchanglar, hasharotlar lichinkalari va boshqa umurtqasiz hayvonlar muhim o‘rin egallashi qayd etildi. Zoobentos organizmlar suv ekotizimida organik moddalarning parchalanishi, oziqa zanjirlarining shakllanishi va moddalar aylanishida muhim rol o‘ynaydi. Ularning tur tarkibi va sonining o‘zgarishi suv muhitining ekologik holatini baholashda biologik ko‘rsatkich sifatida foydalanish imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Quyimozor suv ombori, zoobentos, bentos organizmlar, biologik xilma-xillik, ekologik holat,suv eko tizimi,bioindikator.

Kirish

Suv omborlari inson xo‘jalik faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan sun’iy suv ekotizimlari hisoblanadi. Ular sug‘orish, ichimlik va texnik suv ta’minoti, baliqchilik hamda boshqa xo‘jalik ehtiyojlarida keng foydalaniladi. Shu bilan birga, suv omborlarida gidrologik rejim, suv sathi, tub cho‘kindilari va biologik jamoalarning tarkibi tabiiy suv havzalaridan farq qiladi. Zoobentos organizmlar suv havzasining tubida yoki tub cho‘kindilari orasida yashovchi organizmlar majmuasini tashkil etadi. Ular suv ekotizimida oziqa moddalarining aylanishi va energiya oqimida muhim bo‘g‘in hisoblanadi. Benthic makroorganizmlar suv havzalarining biologik holatini baholashda ham keng qo‘llanadi, chunki ular muhitdagi o‘zgarishlarga turlicha sezgirlik namoyon qiladi.Quyimozor suv omborining zoobentos faunasini o‘rganish nafaqat biologik xilma-xillikni aniqlash, balki suv ekotizimining ekologik holatini baholash uchun ham ilmiy ahamiyatga ega. Tadqiqot materiali va usullari Tadqiqot obyekti sifatida Quyimozor suv omborining turli qismlarida uchraydigan zoobentos organizmlar olindi. Tadqiqot davomida suv omborining qirg‘oqbo‘yi, sayoz va tub cho‘kindilari bilan bog‘liq biotoplaridan yig‘ilgan materiallar tahlil qilindi. Yig‘ilgan organizmlar morfologik belgilariga ko‘ra aniqlanib, ularning sistematik mansubligi, uchrash chastotasi va ekologik xususiyatlari o‘rganildi. Shuningdek, ayrim turlarning substratga, suv o‘simliklariga va tub cho‘kindilariga bog‘liqligi hisobga olindi. Zoobentos jamoalarini o‘rganishda tur boyligi, taksonlar tarkibi, nisbiy uchrash darajasi va ekologik guruhlarning nisbati kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin. Zamonaviy tadqiqotlarda bentos makroorganizmlarining xilma-xilligi suv sifati va suv omborining ekologik holati bilan bog‘liq holda baholanmoqda. Tadqiqot natijalari va muhokama Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Quyimozor suv omborida zoobentos organizmlarning xilma-xil guruhlari uchrashi aniqlandi. Tadqiqot materiallarida jami 27 ta takson qayd etilgan bo‘lib, ularning asosiy qismini umurtqasiz hayvonlar tashkil etadi. Aniqlangan zoobentos organizmlar orasida mollyuskalar alohida ahamiyatga ega. Ular suv havzasining tub substratlari va suv o‘simliklari bilan bog‘liq holda uchraydi hamda suv ekotizimidagi oziqa zanjirlarining muhim bo‘g‘ini hisoblanadi. Zoobentos tarkibidagi ayrim guruhlarning ko‘pligi yoki kamayishi suv muhitidagi ekologik sharoitlar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Jumladan, suv

© 2026 Worldly Knowledge.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

sathining o‘zgarishi, tub cho‘kindilarining xususiyati, organik moddalar miqdori, suvning mineralizatsiyasi va boshqa omillar bentos jamoalarining tarkibiga ta’sir ko‘rsatadi. Ilmiy tadqiqotlarda suv omborlaridagi bentos makroorganizmlarining tarkibi suv sifati, oziqa moddalarining miqdori va suv sathining o‘zgarishlari bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan. Ayrim chidamli guruhlarning, xususan Chironomidae va Oligochaeta vakillarining ko‘pligi organik yuklama yuqori bo‘lgan sharoitlar bilan bog‘lanishi mumkin.Quyimozor suv omborida qayd etilgan 27 ta taksonning mavjudligi mazkur suv havzasida bentos faunasining ma’lum darajada xilma-xilligini ko‘rsatadi. Tadqiqot materiallari orasida suv ombori faunasi uchun yangi qaydlar sifatida baholangan turlarning mavjudligi ham hudud zoobentosini o‘rganishning ilmiy ahamiyatini oshiradi. Zoobentos organizmlar baliqlar va boshqa suv hayvonlari uchun oziqa manbai bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli bentos jamoasidagi o‘zgarishlar suv ekotizimining boshqa trofik darajalariga ham ta’sir ko‘rsatishi mumkin.Bundan tashqari, zoobentos organizmlarning ayrim vakillari suv muhitidagi antropogen ta’sirni baholashda bioindikator sifatida qo‘llanilishi mumkin. Bunday yondashuv suv havzasining faqat fizik-kimyoviy ko‘rsatkichlarini emas, balki biologik holatini ham kompleks baholash imkonini beradi.

Xulosa

Quyimozor suv omborining zoobentos faunasini o‘rganish natijasida suv ekotizimida turli sistematik guruhlarga mansub organizmlar mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot materiallarida jami 27 ta takson qayd etilgan.Zoobentos organizmlar suv ekotizimida organik moddalarning parchalanishi, oziqa elementlarining aylanishi va trofik aloqalarning shakllanishida muhim ekologik vazifani bajaradi.Ularning tur tarkibi, soni va tarqalishidagi o‘zgarishlarni muntazam kuzatib borish Quyimozor suv omborining ekologik holatini baholashda muhim biologik mezon bo‘lib xizmat qilishi mumkin.Kelgusida Quyimozor suv omborining turli monitoring stansiyalarida zoobentos organizmlarning mavsumiy dinamikasi, miqdoriy ko‘rsatkichlari, dominant turlari hamda suvning fizik-kimyoviy ko‘rsatkichlari bilan o‘zaro bog‘liqligini kompleks o‘rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. U.S. Environmental Protection Agency. Indicators: Benthic Macroinvertebrates. National Aquatic Resource Surveys.
2. Reservoir ecological health assessment methods: A systematic review. Ecological Indicators. 2025. Vol. 171.
3. Assessment of the Benthic Macroinvertebrate Communities in the Evaluation of the Water Quality of Portuguese Reservoirs: An Experimental Approach. Water. 2021. Vol. 13(23), 3391.
4. Development and test of a statistical model for the ecological assessment of tropical reservoirs based on benthic macroinvertebrates. Ecological Indicators. 2012. Vol. 23. P. 155–165.
5. How does the storage volume of semi-arid reservoirs change water quality and modulate the diversity of benthic macroinvertebrates? Science of the Total Environment. 2025. Vol. 958.
6. FAO. Fish and Fisheries in Uzbekistan under the Impact of Irrigated Agriculture.
7. Sattorov A. Quyimozor suv omborida keng tarqalgan zoobentos organizmlar ekologiyasi. Magistrlik dissertatsiyasi. Samarqand, 2025.

© 2026 Worldly Knowledge.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.